



УДК 316.77:37.01/.09

[https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11\(51\)-2490-2501](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2025-11(51)-2490-2501)

Кошарна Наталія Володимирівна кандидат педагогічних наук, доцент,
Факультет педагогічної освіти, Київський столичний університет імені Бориса
Грінченка, <https://orcid.org/0000-0003-4841-6219>

МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ПРОВІДНА СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ

Анотація. У статті схарактеризовано роль міжкультурної комунікації як важливої сфери реалізації міжкультурної компетентності підлітків. Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних дослідників, вивчення нормативно-правових документів, з'ясування сутності понять «комунікація», «міжкультурна комунікація», «міжкультурна компетентність» забезпечили вивчення питання міжкультурної комунікації у розрізі міжкультурної компетентності підлітків. Виокремлено компоненти міжкультурної комунікації, а саме: адресант, адресат, повідомлення, канал комунікації, інформаційний (комунікативний) шум, фільтри (соціальні: цензура, заборона, табу; психологічні: недовіра, невпевненість, несприйняття мовця як авторитета, інші обмеження), зворотний зв'язок, контекст і ситуація. Підкреслено, що залежно від наявності та співвідношення вказаних компонентів дослідники міжкультурної комунікації виділяють такі основні її форми: пряму (адресант передає інформацію адресату в усній, письмовій, невербальній чи паравербальній формі) і непряму (інформаційними джерелами якої є твори літератури і мистецтва, медіа публікації тощо); залежно від наявності або відсутності посередника між партнерами (ним може виступати людина або технічний засіб) – безпосередню і опосередковану; за кількістю учасників – міжособистісну, групову і масову; за статусом комунікантів – офіційну та неофіційну. Акцентовано увагу на видах міжкультурної комунікації для виконання тих чи інших потреб комунікантів (у нашому випадку – підлітків): інформативна, імперативна або переконувальна, ритуальна, рекреативна, афективно-оцінна, провокаційна. Наголошено на тому, що для ефективної міжкультурної комунікації підлітків, в межах навчальних програм з іноземних мов у закладах загальної середньої освіти, педагоги повинні сформувати в учнів: знання, уміння і навички володіння вербальними засобами міжособистісного спілкування, які обов'язково мають містити соціолінгвістичну та соціокультурну складову; володіння невербальними і паравербальними засобами іншомовної комунікації. Виділено умови для здійснення ефективної міжкультурної комунікації підлітками: чуйність і впевненість у собі; розуміння поведінки інших, способів їх мислення; уміння висловити свою власну точку зору ясно й чітко.



Ключові слова: комунікація, соціалізація, міжкультурна комунікація, міжкультурна компетентність, підлітки, іноземна мова.

Kosharna Nataliia Volodymyrivna Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Faculty of Pedagogical Education of Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, <https://orcid.org/0000-0003-4841-6219>

INTERCULTURAL COMMUNICATION AS A LEADING AREA FOR IMPLEMENTING INTERCULTURAL COMPETENCE OF ADOLESCENTS

Abstract. The article describes the role of intercultural communication as a leading area of implementation of intercultural competence of adolescents. The scientific works of domestic and foreign researchers, regulatory and legal documents are analysed and the essence of the concepts of «communication», «intercultural communication», «intercultural competence» is clarified. The components of intercultural communication are identified, namely: addresser, addressee, message, communication channel, information (communicative) noise, filters (social: censorship, prohibition, taboo; psychological: distrust, uncertainty, non-perception of the speaker as an authority, other restrictions), feedback, context and situation. It is emphasized that, depending on the presence and ratio of the specified components, researchers of intercultural communication distinguish the following main forms of it: direct (the addressee transmits information to the addressee in oral, written, non-verbal or para-verbal form) and indirect (the information sources of which are works of literature and art, radio broadcasts, television broadcasts, newspaper and magazine publications, etc.); depending on the presence or absence of an intermediary between the partners (they can be a person or a technical means) – direct and indirect; by the number of participants – interpersonal, group and mass; by the status of communicants – official and unofficial. The attention is focused on the types of intercultural communication to fulfil certain needs of communicants (in our case – adolescents): informative, imperative or persuasive, ritual, recreational, affective-evaluative, provocative.

It is emphasized that for effective intercultural communication of adolescents, within the framework of foreign language curricula in secondary education institutions, teachers must form in students: knowledge, skills and abilities of mastering verbal means of interpersonal communication, which must necessarily contain a sociolinguistic and sociocultural component; mastery of non-verbal and paraverbal means of foreign language communication. The conditions for effective intercultural communication by adolescents are highlighted: sensitivity and self-confidence; understanding of the behaviour of others, their ways of thinking; the ability to express one's own point of view clearly and distinctly.

Keywords: communication, socialization, intercultural communication, intercultural competence, teenagers, foreign language.



Постановка проблеми. Комунікація між людьми завжди була обов'язковою умовою розвитку будь-якого суспільства, забезпечуючи всередині кожного конкретного соціуму обмін знаннями та ідеями, освітні і виховні процеси, передачу (в т. ч. від батьків дітям) традицій, правил поведінки, норм моралі і релігії, культурних цінностей, життєвого, виробничого, наукового та іншого досвіду, а також, у цілому, мала суттєвий вплив на формування менталітету різних рас, народів, етносів.

В ХХІ столітті, коли внаслідок глобалізації, інформатизації та цифровізації світовий простір неухильно перетворюється у єдину зону, де безперешкодно переміщуються товари і капітали, а населення окремих країн поступово стає міжрегіональною та світовою спільнотою, різко збільшилась роль міжкультурної комунікації та потреба у здобувачах освіти і фахівцях, здатних знаходити взаєморозуміння з представниками інших культур та ефективно працювати в міжкультурній команді.

У зв'язку з цим, у 2003 році декларацією Європейських міністрів освіти з міжкультурної освіти у новому Європейському контексті «Міжкультурна освіта: управління різноманітністю, зміцнення демократії» було визначено, що міжкультурна освіта має стати постійним компонентом освітньої політики всіх європейських держав [1].

Враховуючи:

- закріплений в чинному законодавстві євроатлантичний та євроінтеграційний курс України, а також унормований обов'язок нашої держави сприяти вивченню громадянами мов міжнародного спілкування, насамперед англійської (ЗУ «Про освіту», 2017р., «Про застосування англійської мови в Україні», 2024р.),

- імплементацію у вітчизняний освітній процес європейських норм щодо застосування компетентнісного підходу та формування ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності (згідно з Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя», 2006 р.),

- зусилля науковців стосовно пошуку оптимальних шляхів дієвого формування міжкультурної компетентності різних категорій здобувачів освіти, можемо зробити цілком обґрунтований висновок про те, що міжкультурна освіта у недалекому майбутньому стане постійним компонентом освітньої політики і в нашій країні.

Очевидно, що за даних обставин вже зараз є всі підстави вважати одним з головних завдань вітчизняної освіти якісну підготовку українських учнів та студентів до ефективної міжкультурної комунікації з мешканцями Європейського Союзу, країн Британської Співдружності, США, а відтак – формування у здобувачів освіти належної міжкультурної компетентності, без наявності якої зазначена комунікація неможлива.

З огляду на викладене, вчені та педагоги-практики продовжують розробку сучасних освітніх інструментів, які мають допомогти підліткам швидко та



результативно оволодіти необхідними міжкультурними знаннями, а також сформувати у них практичні уміння та навички адекватної реалізації цих знань у ході комунікації з представниками інших культур.

У свою чергу, для досягнення поставленої мети, проведення зазначених розробок вимагає від дослідників ґрунтовного вивчення і аналізу феномену міжкультурної комунікації, її форм, видів, змісту, структурних компонентів та елементів, оскільки саме і лише для здійснення цієї комунікації кожній конкретній людині потрібна міжкультурна компетентність.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досить ґрунтовно з точки зору культурології та психології міжкультурну комунікацію вивчали ряд українських: І. Бахов, Ф. Бацевич, Н. Бідюк, Л. Мацько, О. Селіванова, В. Манакін, П. Донець і зарубіжних вчених М. Byram, К. Knapp, С. Kramsh, А. Moeller, К. Nugent, L. Samovar, R. Porter, E. McDaniel та ін. Теоретичні аспекти цілісності і комплексності міжкультурної взаємодії досліджували Е. Hall, S. Huntington, К. Berger, Е. Hirsh, G. Hofstede. Питаннями філософії та психології міжкультурного спілкування і взаєморозуміння, механізмами формування толерантності особистості займалися W. Gudykunst, Y. Kim, M. Riemer, M. Dasli, проблеми діалогу культур у процесі навчання іноземних мов розглядали S. Huntington, Е. Hall, Е. Hirsh, етичні проблеми міжкультурної комунікації піднімали М. N. MacDonald, J. P. O'Regan, підготовку вчителів до міжкультурної освіти вивчали Y. Leeman, G. Ledoux, міжкультурну освіту з огляду на збільшення культурної однорідності – N. Noorderhaven, M. Halman, теорію та практику міжкультурної освіти – D. Coulby, інтернаціоналізацію та надбання міжкультурних компетенцій – J. Stier, M. Abdallah-Pretceille.

Метою статті є висвітлення міжкультурної комунікації як провідної сфери реалізації міжкультурної компетентності підлітків.

Виклад основного матеріалу. Розуміючи сучасну комунікацію (від лат. communicatio – робити спільним) як процес передачі чи обміну інформацією між адресатом і адресантом за допомогою мовних та/або паралінгвальних і невербальних засобів комунікації, зауважимо, що в давні часи замість вказаного терміну використовувалось поняття «діалог».

Зокрема, раніше за всіх відомих дослідників, деякі питання стосовно змісту, видів, правил діалогу, його оптимізації для досягнення порозуміння вивчали античні філософи Арістотель, Платон, Сократ, Сенека.

Згодом, філософи Епохи Відродження Е. Роттердамський (Erasmus Roterodamus) та М. Монтень (Michel Eyquem de Montaigne) розглядали діалог з позицій гуманізму і толерантності. Вчені Епохи Просвітництва Дж. Локк (John Locke), І. Кант (Immanuel Kant), а також їх послідовники Й. Фіхте (Johann Gottlieb Fichte), Й. Гербарт (Johann Friedrich Herbart), Ф. Шеллінг (Friedrich Wilhelm Joseph Schelling) – досліджували діалог вже як спілкування, з точки зору природи, етики, культури, моральності, а потім і лібералізму, але крім того, здорового глузду і логіки.



У XX столітті К. Ясперс додав до вказаних характеристик спілкування соціально-психологічний аспект, трактуючи його як зв'язок людини з іншими людьми і як результат розумової діяльності абстрактних індивідів – «екзистенціальну комунікацію» або «комунікацію існування».

На сьогоднішній день закордонні науковці розглядають комунікацію (спілкування), як:

- засіб зв'язку, механізм, завдяки якому забезпечується існування та розвиток людських відносин, який включає в себе всі розумові символи, засоби їх передачі та збереження у часі (Ч. Кулі (Ch. Cooley));

- спосіб діяльності, який полегшує взаємне пристосування людей (Т. Шибутані (T. Shibutani));

- акт відправлення інформації від мозку однієї людини до мозку іншої (П. Сміт, К. Беррі, А. Пулфорд (P. Smith, K. Berri, A. Pulford));

- соціально зумовлений процес передачі та сприйняття інформації в умовах міжособистісного та масового спілкування за допомогою різних каналів та різних комунікативних засобів (Є. Ромат) [2].

Також, окремо треба відмітити Е. Холла (E. Hall), який у своїй монографії «Мовчазна мова» («The Silent Language») не тільки підкреслював тісний зв'язок між культурою та комунікацією, а стверджував, що комунікація – це культура, а культура – це комунікація, маючи на увазі, що культура, як і комунікація може проявлятися/відбуватися через різні мови, певні (текстові, кіно, фото, відео, аудіо) документи, зображення, предмети, навіть будівлі та історичні пам'ятки, що містять у собі знання, ідеї, символи, релігійні, духовні і моральні цінності, досвід всіх існуючих видів діяльності і які передаються від предків до потомків та від старших поколінь до молодших.

Метою такої комунікації (спілкування), як вважають Л. Самовар і Р. Портер (L. Samovar, R. Porter), незалежно від ситуації чи контексту є необхідність переконати, проінформувати або розважити свого співрозмовника [3], а у разі комунікації між представниками різних культур така комунікація вважається міжкультурною.

Так, О. Баглай трактує міжкультурну комунікацію як особливу сферу людських відносин, яка об'єднує комунікацію й культуру і відбувається між носіями різних культур [4], О. Тур – як адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних культур і мають різні культурні вірування, освіту, ціннісні орієнтації, манеру поведінки [5], І. М'язова – водночас як науку і набір навичок, якими потрібно оволодіти під час спілкування, оскільки взаємодія з іншою культурою вимагає певних знань та умінь, зосередженості на успадкованих та усталених нормах соціальної практики людей, які належать до різних національних та етнічних спільнот [6].

Найбільш академічною нам видається думка Ф. Бацевича, який розуміє міжкультурну комунікацію, у вузькому значенні, як процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних



національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, відчують лінгвокультурну «чужинність» партнера по спілкуванню, що може стати причиною комунікативних невдач або культурного шоку у спілкуванні. Це особливий тип культури, який характеризується взаємодією національних (етнічних) культур, толерантністю, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування [7; 2].

Відомо, що у широкий вжиток термін «міжкультурна комунікація» був введений в 1950-х роках Е. Холлом (E. Hall) в межах розробленої ним для Держдепартаменту США програми адаптації американських дипломатів та бізнесменів в інших країнах. Потім цей термін з'явився у виданні Е. Холла (E. Hall) і Д. Трагера (G. Trager) «Культура як комунікація: модель і аналіз», 1954 р., де міжкультурна комунікація розглядалася як особлива галузь людських відношень, а також в підручнику Л. Самовара (L. Samovar) і Р. Портера (R. Porter) «Комунікація між культурами», 1972 р., наукових працях інших авторів. (Communication between Cultures) [8].

При цьому, основну увагу Е. Холл (E. Hall) приділяв культурологічному та лінгвістичному аспектам міжкультурної комунікації, а для пошуку шляхів підвищення взаєморозуміння з іноземцями використовував наукові здобутки антропології, лінгвістики.

На своїх заняттях, для кращого розуміння студентами прихованої інформації, яка виконує роль контексту (зовнішній вигляд людини, її одяг, манери, особливості мовлення, статус в суспільній ієрархії, умови проживання і т.п.), Е. Холл (E. Hall) використовував імітаційні і ситуаційні ігри, комунікативні вправи, експерименти, а також засоби невербальної комунікації (кінесики, фізіогноміки, проксемики, такесики, хронеміки та ін.) [9].

На даний час вивченням тих чи інших аспектів міжкультурної комунікації займається низка гуманітарних наук: культурологія, комунікативістика, соціологія культури, лінгвокультурологія, етнопсихологія [10], а як навчальна дисципліна міжкультурна комунікація викладається у багатьох університетах США та Європи, зокрема: Boston University (США), City University London та Leeds Beckett University (Велика Британія), Hanze University of Applied Sciences (Нідерланди), International University of Language and Media (Італія), які готують фахівців у сфері туризму, журналістики, міжнародних відносин, лінгвістики тощо [11].

Очевидно, що як процес передачі та/або обміну інформацією міжкультурна комунікація між будь-якими комунікантами, в т. ч. і між підлітками, має такі ж компоненти, як і комунікація (оскільки є її видом), а саме:

- 1) адресант (відправник повідомлення, який подає його у доступній для адресата формі);
- 2) адресат (отримувач повідомлення, який його сприймає і інтерпретує);
- 3) повідомлення (інформація, що передається через канал спілкування – засобами мови, жестами, мімікою, рухами, схемами, діаграмами і т.п.);



4) канал комунікації («міст», що поєднує адресанта і адресата, якщо спілкування відбувається не «вживу»);

5) інформаційний (комунікативний) шум (вибіркове сприйняття, семантичні перешкоди, інформаційні перевантаження, слабкий зворотній зв'язок);

6) фільтри (соціальні: цензура, заборона, табу, психологічні: недовіра, невпевненість, несприйняття мовця як авторитета, інші обмеження);

7) зворотний зв'язок (реакція адресата на повідомлення, яка демонструє адресанту чи вдалось йому досягти своєї предметної чи комунікативної мети);

8) контекст і ситуація (місце і час здійснення спілкування; наявність чи відсутність безпосереднього контакту; можливість бачити, чути адресата; кількість учасників комунікації; офіційність чи неофіційність спілкування; наявність «чужих»; «своя» чи «чужа» територія спілкування) [7, С. 57–58].

При цьому, приймаючи до уваги тему нашої студії, зауважимо, що для осіб, які не є автентичними носіями мови, а особливо для українських підлітків молодшого і середнього віку, які, як правило, мають доволі обмежений словниковий запас і початковий рівень знання іноземної мови (A1-A2), значну складність становлять адекватне кодування/декодування іноземною мовою комунікативного повідомлення, вірне розуміння іншокультурного контексту, ситуації і соціальних фільтрів, а також правильне трактування реакції адресата і комунікативного шуму.

До речі, залежно від наявності та співвідношення вказаних компонентів дослідники міжкультурної комунікації виділяють такі основні її форми: пряму (адресант передає інформацію адресату в усній, письмовій, невербальній чи паравербальній формі) і непряму (інформаційними джерелами якої є твори літератури і мистецтва, радіоповідомлення, телевізійні передачі, газетні і журнальні публікації і т.п.).

Деякі вчені, розрізняючи форми комунікації залежно від наявності або відсутності посередника між партнерами (ним може виступати людина або технічний засіб) поділяють міжкультурну комунікацію на безпосередню і опосередковану.

Також, залежно від призначення міжкультурної комунікації для виконання тих чи інших потреб комунікантів (у нашому випадку – підлітків) виокремлюють наступні її види:

1) інформативна – для передачі певної інформації;

2) імперативна або переконувальна – для примушування або стимулювання комуніканта прийняти будь-яке рішення, вчинити дії чи бездіяльність, переконання партнера вести себе певним чином;

3) ритуальна – для використання комунікантами спеціально прийнятих форм поведінки – етикет, релігійні обряди, правила певних соціальних груп людей, законодавство;

4) рекреативна – для різних форм розваг, які дають змогу комунікантам розслабитися та відпочити;



5) афективно-оцінна – для вираження позитивних або негативних почуттів;
6) провокаційна комунікація – для отримання відповіді комуніканта шляхом повідомлення йому інформації, яка спровокує останнього на таку відповідь [12].

За кількістю учасників розрізняють такі форми міжкультурної комунікації як міжособистісну, групову і масову, а за статусом комунікантів – офіційну та неофіційну.

Як і у всіх людей, основною причиною міжкультурної комунікації для підлітків була і є необхідність у задоволенні своїх потреб, передусім пізнавальних, нерідко – освітніх, а у майбутньому – професійних, кар'єрних чи потреб самореалізації.

Завданням міжкультурної комунікації як науки, з точки зору В. Манакіна, є формування міжкультурної компетентності індивідів, а саме: необхідних їм знань про різні народи і культури з метою уникнення міжетнічних та міжкультурних конфліктів і встановлення комфортних умов спілкування в різних сферах та життєвих ситуаціях [12].

Аналогічну наукову позицію займає Д. Костенко, який слушно зазначає, що у загальному вигляді міжкультурною комунікацією називається взаємодія індивідів, груп або організацій, що належать до різних культур. Вирішальним при цьому є питання про значущість культурних відмінностей, здатності їх усвідомити, зрозуміти і адекватно їх врахувати в процесі комунікації. Головною метою і сенсом будь-якого комунікативного процесу є бажання бути зрозумілим своїм партнером, що передбачає необхідність максимально повно і точно донести свою інформацію, знання і досвід до співрозмовника. А це означає, що ефективність спілкування прямо пропорційна рівню взаєморозуміння між комунікантами.

Однак, для досягнення взаєморозуміння необхідна певна сукупність знань, навичок і умінь, загальних для всіх комунікантів, яка в теорії міжкультурної комунікації отримала назву міжкультурної компетентності [13].

Дійсно, саме вказані знання, уміння і навички становлять той фундамент, на якому ґрунтується належна міжкультурна компетентність всіх здобувачів освіти, зокрема підлітків. Відтак, для ефективної міжкультурної комунікації підлітків, в межах навчальних програм з іноземних мов формальної освіти в закладах загальної середньої освіти, педагоги повинні сформувати в учнів, передусім, знання, уміння і навички володіння вербальними засобами міжособистісного спілкування, які обов'язково мають містити соціолінгвістичну (з достатнім рівнем розуміння лінгвістичних форм, мовних одиниць, лексичних і стилістичних засобів, діалекту, акценту в контексті ситуації та комунікативних намірів, функціональних ролей у спілкуванні і здатністю продукувати зрозумілі адресанту повідомлення) та соціокультурну складову (контекстну, яка допомагає трактувати комунікативну поведінку іноземців згідно з особливостями їх культури, в т.ч. менталітету, етикету, традицій, звичаїв, соціальних норм і т.п.).



Також, обов'язковим для підлітків є володіння невербальними і паравербальними засобами іншомовної комунікації (оскільки за твердженням деяких дослідників частка вербальних сигналів в такому спілкуванні іноді становить менше 50%, що обумовлено браком наявного словникового запасу комунікантів, яким для обміну чи передачі потрібної іншомовної інформації доводиться звертатись до «мови тіла» і «мови жестів» і відповідно «кодувати» нею свої повідомлення). Крім того, підлітки мають знати основні символи, стереотипи, упередження, національний мовленнєвий етикет, ціннісні орієнтири мешканців країни виучуваної мови. Наприклад, багато міжкультурних проблем виникає через «кліше добрих намірів», коли комуніканти з різних культур бажаючи розпочати, підтримати або завершити розмову використовують для цього вербальні, невербальні чи паравербальні засоби, які повністю чи частково не зрозумілі їх співрозмовникам. Нерідко перешкодою для досягнення взаєморозуміння є відмінності традицій, звичок, норм поведінки, прийнятих в різних культурах. Так, переважна більшість людей, перш ніж контактувати з іншими, зазвичай співвідносить свої дії з нормами, правилами, стандартами поведінки та ціннісними установками своєї власної культури, вважаючи, що партнер по комунікації також має дотримуватися тих самих норм і установок (це ставлення називають етноцентризмом). Водночас, якщо в різних культурах вони суттєво відрізняються, то комуніканти сприймають інформацію один від одного у спотвореному вигляді, що продукує взаємне відчуження та міжкультурні бар'єри. Зокрема, в Англії не прийнято питати про те, скільки людина заробляє, скільки вона заплатила за якусь річ, також не слід ставити запитань особистого характеру (про вік, сімейний статус, стан здоров'я тощо) [10].

У різних культурах велике значення мають жести рук, в т.ч. інтенсивність рукоштовування, символічні знаки; дотики; привітальні поцілунки (наприклад, італійці доволі експресивні, а північні європейці більш стримані; уклін, як форма привітання обов'язковий у японській та китайській культурі, а для європейців, уклін у побутовому контексті може набувати іронічного чи саркастичного значення). Існує суттєва різниця і в менталітеті та поведінці жителів висококонтекстуальних та низькоконтекстуальних, поліхронних і монохронних країн (за класифікацією Е. Холла).

Так, мешканці висококонтекстуальних країн (Японія, Іспанія, країни Близького Сходу та ін.) отримують більше інформації з контексту, ніж з самого повідомлення. Натомість, мешканцям низькоконтекстуальних країн (США, Швейцарія, Німеччина) треба прямо і чітко ставити питання та доносити конкретну інформацію, оскільки вони менше звертають увагу на контекст і не завжди намагаються його якимось трактувати.

Представники монохронної культури (ряд північноєвропейських країн, Німеччина, США) звикли за певний відрізок часу виконувати лише один вид діяльності, а представники поліхронної культури (країни Близького Сходу, Латинської Америки) навпаки, за такий же відрізок часу виконують декілька



видів діяльності. Це призводить до неоднакового сприйняття «вартості» часу, ставлення до пунктуальності, а іноді і до різного почуття відповідальності за власні слова чи дії [9].

Тому, серед необхідних умов для здійснення ефективної міжкультурної комунікації підлітками, як і іншими комунікантами, зазвичай виділяють: по-перше, чуйність і впевненість у собі; по-друге, розуміння поведінки інших, способів їх мислення; по-третє, уміння висловити свою власну точку зору ясно й чітко, з метою бути зрозумілим і завоювати повагу, залишаючись настільки гнучким, наскільки це можливо й настільки прозорим, наскільки це необхідно [14; 15, С. 193].

Зрозуміло, що на теперішній час, щоб мати всі вищевказані міжкультурні знання, уміння і навички підлітки повинні на достатньому рівні володіти не тільки іноземною мовою, а також і інформаційно-комунікаційними технологіями, тобто знати як саме, і уміти користуватись мережами Wi-Fi, Інтернет, електронною поштою, персональними гаджетами, інтерактивними, мультимедійними та онлайн-дошками, онлайн - редакторами, онлайн-сервісами, сучасними комп'ютерними програмами для навчальних тренувань, створення інтерактивних вправ та завдань, тестів, інтерактивних зображень та відео, моделювання різноманітних міжкультурних ситуацій: The Language of Gestures («Мова жестів»), Communicating Across Cultures (Спілкування культур), Nonverbal «Rules» for «Appropriate» Communication (Невербальні правила для правильної комунікації), Building Cultural Bridges to Communication («Побудова культурних мостів для комунікації»). Учні також мають вміти спілкуватися в месенджерах, чатах, блогах, у YouTube. У цілому ж, є очевидним, що для здійснення дієвої і адекватної міжкультурної комунікації підлітки повинні у кожному конкретному випадку мати відповідну мотивацію, розуміти мету, сутність і зміст даної комунікації, знати та уміти складати (кодувати), передавати, отримувати і розпізнавати (декодувати) іншомовні комунікативні повідомлення, в т.ч. за допомогою сучасних технічних і програмних засобів, розуміти контекст та соціокультурний фон спілкування з представниками іншої культури, уміти керувати власними емоціями, проявляти емпатію, етнорелятивістські погляди і толерантність до інакшості комунікативних партнерів.

Висновки. За результатами вивчення і аналізу існуючої наукової літератури (в т.ч. монографій, дисертаційних робіт, статей, тез виступів на конференціях тощо), а також чинних європейських нормативних актів з питань міжкультурної освіти та міжкультурної компетентності достовірно з'ясовано, що у всіх вказаних документах без винятку, як освітню мету зазначено формування здатності здобувачів освіти здійснювати належну міжкультурну комунікацію і досягати адекватного взаєморозуміння з представниками інших культур. Ніяких інших основних чи додаткових освітніх цілей, пов'язаних із набуттям учнями чи студентами зазначеної компетентності, не виявлено. Відтак, можна зробити обґрунтований висновок про те, що провідною (і єдиною) сферою практичної



реалізації міжкультурної компетентності здобувачів освіти, зокрема підлітків, є саме міжкультурна комунікація. Також, маємо сподівання, що у недалекому майбутньому буде вирішуватись питання щодо приєднання нашої держави до декларації Європейських міністрів освіти з міжкультурної освіти у новому Європейському контексті «Міжкультурна освіта: управління різноманітністю, зміцнення демократії» та впровадження в Україні міжкультурної освіти, передусім, для відповідності європейським освітнім стандартам та підвищення конкурентоздатності вітчизняних фахівців на світовому ринку праці.

Відповідно, існує нагальна потреба у проведенні подальших наукових досліджень феномену міжкультурної комунікації для уточнення специфіки її компонентів для кожної категорії здобувачів освіти, в т. ч. підлітків, з метою пошуку оптимальних і дієвих освітніх інструментів для осучаснення та постійного підвищення рівня їх міжкультурної компетентності.

Література:

1. Declaration by the European Ministers of Education on intercultural education in the new European context [Intercultural education: managing diversity, strengthening democracy]. 2003. URL: <https://rm.coe.int/declaration-by-the-european-ministers-of-education-on-intercultural-ed/16807462b5> (дата звернення 13.10.2025).
2. Бучковська О.Ю. Діалог як детермінанта міжкультурної взаємодії: дис. ... канд. культурології: 26.00.01. Київ, 2015. 234 с.
3. Samovar L. A., Porter R. E., McDaniel E. R. Intercultural Communication: A Reader. (13th ed.) Wadsworth, Cengage Learning, 2012. 531 p.
4. Баглай О.І. Формування готовності майбутніх фахівців міжнародного туризму до міжкультурного спілкування у професійній підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2013. 215 с.
5. Тур О.М. Міжкультурна комунікація як складова професійної діяльності майбутнього спеціаліста. Педагогічна освіта: теорія і практика. 2014. Вип.16. С.201–205.
6. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація». Філософські проблеми гуманітарних наук. 2006. № 8. С. 108–113.
7. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ: Довіра, 2007. 205с.
8. Малахова Ю.В. Японські лексичні запозичення в контексті міжкультурної комунікації: дис. ... канд. філолог. наук: 10.02.13. Харків, 2007. 223 с.
9. Hall E.T. The Silent Language. Greenwich, Conn.: Fawcett Publications, 1959. 322 p.
10. Костенко Д. Міжкультурна комунікація у сучасному світі. Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка. 2018. № 30. С. 80–85. <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2018.30.8085>
11. Красовський С.О. Міжнародний туризм як чинник крос-культурної комунікації: дис. ... канд. культурології: 26.00.01. Київ, 2019. 209 с.
12. Манакін В. Мова і міжкультурна комунікація: навчальний посібник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2012. 288 с.
13. Костенко Д. Формування міжкультурної компетентності у професійній підготовці сучасного фахівця. Молодь і ринок. 2019. № 1. С. 23–29. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158314>
14. Білецька О. О. Міжкультурна компетентність фахівців у галузі міжнародних відносин як складова професійної діяльності. Питання культурології. 2017. № 33. С. 86–95. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.33.2017.141588>



15. Gudykunst W.B. Cross-Cultural and Intercultural Communication. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc., 2002. 352 p.

References:

1. Declaration by the European Ministers of Education on intercultural education in the new European context [Intercultural education: managing diversity, strengthening democracy]. 2003. Retrieved from: <https://rm.coe.int/declaration-by-the-european-ministers-of-education-on-intercultural-ed/16807462b5>
2. Buchkovska, O.Yu. (2015). Dialoh yak determinanta mizhkulturnoi vzaiemodii [Dialogue as a determinant of intercultural interaction]. Kandydats`ka dysertatsiia [Candidate`s thesis]. Kyiv (in Ukrainian).
3. Samovar, L. A., Porter, R. E., McDaniel, E. R. (2012). Intercultural Communication: A Reader. (13th ed.) Wadsworth, Cengage Learning.
4. Bahlai, O.I. (2013). Formuvannia hotovnosti maibutnikh fakhivtsiv mizhnarodnoho turyzmu do mizhkulturnoho spilkuvannia u profesiinii pidhotovtsi [Formation of readiness of future specialists of international tourism for intercultural communication in professional training]. Kandydats`ka dysertatsiia [Candidate`s thesis]. Kyiv (in Ukrainian).
5. Tur, O.M. (2014). Mizhkulturna komunikatsiia yak skladova profesiinoi diialnosti maibutnoho spetsialista [Intercultural communication as a component of the professional activity of a future specialist]. Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka [Pedagogical education: theory and practice], 16, 201–205 (in Ukrainian).
6. M'iazova, I.Yu. (2006). Osoblyvosti tlumachennia poniattia «mizhkulturna komunikatsiia» [Peculiarities of the interpretation of the concept of "intercultural communication"]. Filosofski problemy humanitarnykh nauk [Philosophical problems of the humanities], 8, 108–113 (in Ukr).
7. Batsevych, F. S. (2007). Slovyk terminiv mizhkulturnoi komunikatsii [Dictionary of terms of intercultural communication]. Kyiv : Dovira (in Ukrainian).
8. Malakhova, Yu.V. (2007). Yaponski leksychni zapozychennia v konteksti mizhkulturnoi komunikatsii [Japanese lexical borrowings in the context of intercultural communication]. Kandydats`ka dysertatsiia [Candidate`s thesis]. Kharkiv (in Ukrainian).
9. Hall, E.T. (1959). The Silent Language. Greenwich, Conn.: Fawcett Publications.
10. Kostenko, D. (2018). Mizhkulturna komunikatsiia u suchasnomu sviti [Intercultural communication in the modern world]. Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka. Psykholohiia. Pedahohika [Pedagogical education: theory and practice. Psychology. Pedagogy], 30, 80–85 <https://doi.org/10.28925/2311-2409.2018.30.8085> (in Ukrainian).
11. Krasovskyi, S.O. (2019). Mizhnarodnyi turyzm yak chynnyk kros-kulturnoi komunikatsii [International tourism as a factor of cross-cultural communication]. Kandydats`ka dysertatsiia [Candidate`s thesis]. Kyiv (in Ukrainian).
12. Manakin, V. (2012). Mova i mizhkulturna komunikatsiia : navchalnyi posibnyk [Language and intercultural communication: textbook]. Kyiv : Vydavnychiy tsentr «Akademiia».
13. Kostenko, D. (2019). Formuvannia mizhkulturnoi kompetentnosti u profesiinii pidhotovtsi suchasnoho fakhivtsia [Formation of intercultural competence in the professional training of a modern specialist]. Molod i rynek [Youth and the market], 1, 23–29 <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158314> (in Ukrainian).
14. Biletska, O. O. (2017). Mizhkulturna kompetentnist fakhivtsiv u haluzi mizhnarodnykh vidnosyn yak skladova profesiinoi diialnosti [Intercultural competence of specialists in the field of international relations as a component of professional activity]. Pytannia kulturolohii [Questions of Cultural Studies], 33, 86–95 <https://doi.org/10.31866/2410-1311.33.2017.141588> (in Ukrainian).
15. Gudykunst, W.B. (2002). Cross-Cultural and Intercultural Communication. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.